
SECTION 5. FORMATION OF THE LEGAL SYSTEM IN THE CONDITIONS OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN LEGAL SPACE

EUROPEAN STANDARDS OF THE USE OF FORCE IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Albul S.V.,
*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Colonel of Police,
First vice-rector of the
Odesa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Албул С.В.
*к.ю.н., доцент,
полковник поліції,
Перший проректор
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна*

Євроінтеграційний вектор розвитку України покладає на нашу державу обов'язки, зокрема щодо імплементації Європейських стандартів у національне законодавство. Це стосується й питань організації діяльності Національної поліції. Одним з актуальних питань діяльності Національної поліції України є застосування сили під час виконання службових обов'язків. Країнами ЄС розроблено значну кількість нормативно-правових актів у цьому напрямі – «Кодекс поведінки службовців органів правопорядку», затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. № 34/169 [2]; резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979 р.) «Про Декларацію про поліцію» [4]; «Європейський кодекс поліцейської етики»,

схвалений Комітетом Міністрів Ради Європи від 19.09.2001 р. [5], Резолюція восьмого Конгресу ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (1990 р.), яка затвердила Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [1, с. 6; 3; 7, с. 12-15].

Вказані нормативні акти закріплюють, що працівники поліції при здійсненні своїх функцій зобов'язані використовувати ненасильницькі засоби до вимушеного застосування сили або вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки в тих випадках, коли інші засоби виявилися неефективними [2; 3; 5]. У всіх випадках, коли застосування сили неминуче, працівники поліції зобов'язані: проявляти стриманість в такому застосуванні сили та діяти, виходячи з тяжкості правопорушення; зводити до мінімуму спричинення шкоди; забезпечувати надання медичної допомоги пораненим особам в найкоротший термін; забезпечувати негайне повідомлення родичів або близьких поранених осіб про такі факти. У будь-якому випадку умисне застосування сили та вогнепальної зброї із смертельним результатом може мати місце лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту життя [7, с. 14].

Закон України «Про Національну поліцію» застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї відносить до поліцейських заходів примусу (ст. ст. 42-46) [6]. Передбачено, що поліцейський може застосовувати силу для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших заходів не забезпечує виконання повноважень, покладених на нього законом [6].

Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу. У виняткових випадках поліцейський може застосовувати вогнепальну зброю: для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю; для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а

також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Разом із тим, застосування вогнепальної зброї без попередження допускається: 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї; 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей; 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; 4) якщо особа чинить збройний опір; 5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [6].

В нормативних актах країн ЄС окремо регламентуються питання застосування фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї під час масових заходів. Так, при розгоні протизаконних зборів ненасильницького характеру поліцейські мають уникати застосування сили або, якщо це неможливо, обмежувати таке застосування до необхідного мінімуму. У свою чергу, при розгоні зборів насильницького характеру поліцейські можуть застосовувати вогнепальну зброю лише в тих випадках, коли не можна застосувати менш небезпечні засоби, і лише в тій мірі, в якій це мінімально необхідно [3].

При цьому, виконання наказів вищих посадовців не є виправданням, якщо посадовці по підтримці правопорядку знали про явну незаконність наказу про застосування сили і вогнепальної зброї, що призвело до смерті або серйозного поранення якої-небудь особи, і мали розумну можливість відмовитися від його виконання. Таким же чином регламентовано й питання застосування фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї стосовно затриманих осіб, які утримуються у пенітенціарних установах. Зазначається, що поліцейські у своїх стосунках з особами, що знаходяться під вартою, не застосовують вогнепальну зброю, за винятком випадків самооборони або захисту інших осіб від безпосередньої загрози смерті чи тяжкого поранення, або коли це необхідно для запобігання втечі особи, яка знаходиться під вартою і яка представляє небезпеку [7, с. 14].

Компаративний аналіз дає можливість стверджувати, що в чинному законодавстві України Європейські стандарти з питань застосування сили поліцією в цілому знайшли своє закріплення. Разом із тим, слід зазначити, що вивченню, аналізу та можливому запозиченню підлягає не лише нормативна база міжнародного рівня регламентації, а й практика діяльності поліцейських органів Європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Албул С.В. До питання імплементації у національне законодавство міжнародних стандартів застосування сили та вогнепальної зброї поліцією / С.В. Албул // Актуальні проблеми професійної підготовки поліцейського: матеріали круглого столу (26 жовтня 2016 р., м. Одеса). – Одеса: ОДУВС, 2016. – С. 5-11.
2. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку [Електронний ресурс]: затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. № 34/169. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/6725_112 – Назва з екрана.
3. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [Електронний ресурс] : Резолюція восьмого Конгресу ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками (27 серпня-7 вересня 1990 р., Гавана, Куба). – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_334 – Назва з екрана.
4. Про Декларацію про поліцію [Електронний ресурс] : резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979 р.). – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/7720_521 – Назва з екрана.
5. Про Європейський кодекс поліцейської етики [Електронний ресурс] : рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 вересня 2001 р. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3405_183 – Назва з екрана.
6. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. ред. О.А. Банчука. – К.: Москаленко О.М., 2013. – 588 с.